

S. Groenveld, **Constantijn Huygens op dienstreis. Zijn verslag van een tocht naar Eindhoven en Spa, Luxemburg en Meurs, 1654** (Hilversum: Verloren, 2013, 140 pp., ISBN 978 90 8704 365 0); Rudolf Dekker, **Observaties van een zeventiende-eeuwse wereldbeschouwer. Constantijn Huygens jr. en de uitvinding van het moderne dagboek** (Amsterdam: Panchaud, 2013, 183 pp., ISBN 978 90 820779 0 2); Rudolf Dekker, **Family, Culture and Society in the Diary of Constantijn Huygens Jr, Secretary to Stadholder-King William of Orange** (Leiden: Brill, 2013, 195 pp., ISBN 978 90 04 25094 9).

Constantijn Huygens, vader en zoon, hebben lang de naam gehad van ongelijk kaliber te zijn. De vader (1596-1687) heeft in de Nederlandse cultuurgeschiedenis een onovertroffen reputatie als dichter en verdiende zijn sporen als musicus en kunstkenner, trad op als ambtelijk dienaar van drie Oranjepinsen en voerde menige diplomatieke missie uit. Zijn werk als lid en later president van de Nassause Domeinraad, die de goederen van de Oranjes beheerde, bleef het meest verborgen. Met de uitgave van het ambtelijk verslag van een dienstreis uit 1654 laat Simon Groenveld licht schijnen op de meest onbekende kant van Constantijn sr.

Constantijn jr. (1628-1697) was secretaris van stadhouder-koning Willem III, was ook kunstkenner, maar is door generaties historici weggeschreven als een onbenullige en roddelzieke dagboekschrijver. De uitgave van zijn dagboek vond al in de negentiende eeuw plaats. Uit preutsheid werden de meest lichtzinnige passages niet afgedrukt, een intussen verholpen euvel. Na digitalisering (www.dbnl.nl) is het dagboek toegankelijker geworden. Rudolf Dekker heeft aan dit dagboek een monografie gewijd die Huygens jr. definitief, ook internationaal, uit de schaduw zal halen.

De dienstreis van Constantijn de vader naar Eindhoven, Maastricht, Aken, Spa, Luxemburg, Trier en Meurs en weer terug naar Den Haag voerde hem langs bezittingen van de Oranjes. Voor hen waren het moeilijke jaren, verstoken als zij vanaf 1650 waren van hoge en lucratieve bestuurlijke en militaire ambten, en Huygens' inspectietocht had vooral tot doel na te gaan hoe de bezittingen er voor stonden en waar bezuiniging, verkoop of inkomstenverhoging mogelijk zouden zijn. Huygens laat zich in zijn verslag van zijn zakelijke kant kennen: gebouwen en landerijen beoordelend en adviezen formulerend. Hij wordt daarbij geholpen door kennis van zaken waar het bebouwing, landbewerking, waterloop en economische exploitatie betreft. Voor de studie naar Constantijn Huygens als dichter en ambtenaar is dit alles winst. Algemeener blijkt uit het

verslag van de dienstreis dat de scheiding van taken en belangen die de Nassause Domeinraad nastreefde in 1654 nog nauwelijks was gerealiseerd. Huygens regelde onderweg verschillende familiezaken en zijn zoons Christiaan en Lodewijk reisden ter voorbereiding op hun loopbaan mee. Ook logeerde Huygens bij functionarissen wier werk hij nu juist kwam controleren. De dienstreis had dus een wat diffuus karakter. Groenveld heeft het reisverslag diplomatisch uitgegeven, inclusief regellengte, het soms willekeurig aandoend gebruik van hoofdletters en het typografisch zichtbaar maken van het oplossen van afkortingen. Voor de uitgave van een document waarvan niet oorsprong, vorm of tekstvergelijking van belang is, maar de historische inhoud is het gebruikelijker de tekst te normaliseren. Temeer was daarvoor reden geweest, omdat niet het handschrift van Huygens (dat is niet bewaard) maar het afschrift van een klerk in een van de resolutieregisters van de Domeinraad is uitgegeven. Tegenover deze omslachtige editietechniek staan een inleiding en annotatie (zowel historisch als op woordbetekenis) die voorbeeldig en de lezer tot grote hulp zijn. Gedichten die Huygens onderweg schreef en door zijn reiservaringen zijn geïnspireerd, zijn als bijlage opgenomen. Het boek is met zorg en rijkelijk geïllustreerd.

Constantijn Huygens jr. hield volgens Rudolf Dekker een dagboek bij om greep te kunnen houden op een omgeving die vooral na 1688 complexer werd. Dat is goed denkbaar, maar weten doen we dat niet. Huygens is zo beknopt en terughoudend in het zich expliciet uiten dat de betekenis van een dagboek aantekening moeilijk te analyseren en interpreteren is. Terecht spreekt Dekker over ‘observaties’, introspectie zal men vergeefs zoeken, gemoedsstemmingen des te meer. Via deze observaties (of beter: de interpretatie daarvan door Dekker) betreden we de dagelijkse leefwereld van een ontwikkelde hoveling en ambtenaar. Zo behandelt Dekker de hofwereld, het leven in het leger, de nieuwsbronnen van Huygens (brieven, krant, pamflet en vooral ‘horen zeggen’), kunst, wetenschap en literatuur, bijgeloof en de verhouding tot het personeel. Dekker heeft zich niet laten verleiden tot diep- of vergaande contextuele analyses, maar wijst losjes op verbanden en betekenissen. Specialisten zullen deelaspecten wellicht karig bedeed vinden. Zo is de beeldspraak ‘zomervakantie’ voor de veldtochten waaraan Huygens als secretaris van Willem III deelnam niet zo gelukkig: op menige plaats in zijn dagboeken getuigt Huygens van zijn afschuw van oorlogsgeweld. De manier waarop Huygens zijn ambtelijke functie vervulde is door Roorda al eens geanalyseerd en bij die beschouwing blijft de behandeling door Dekker toch wel achter. Dekkers doel is vooral een brede duiding van de leefwereld van Huygens jr. Wat daarbij opvalt, is diens observatievermogen. Zijn zicht op het hofleven – waarin hijzelf een rol aan de rand van het middelpunt speelde –, doet aan scherpte niet onder voor de zo bekendere memoires van Saint-Simon over het hof van Lodewijk XIV. Huygens weet bijvoorbeeld hoe aan het hof plaats, reputatie, presentie, welbespraaktheid, gedrag, gezondheid en kleding onlosmakelijk met elkaar verbonden waren. De intriges en ijdelheden van anderen doorzag hij en zijn vrees voor eigen positieverlies noteerde hij. Wat Huygens vergeleken met andere hovelingen daaraan toevoegt zijn een naar het lijkt rationele instelling over

geloof en bijgeloof en een grote interesse in natuurwetenschap, ook blijkend uit hulp aan zijn beroemde broer Christiaan. Huygens' bibliotheek telde dan ook werk van controversiële denkers als Descartes, Spinoza en Leenhof. In dit observeren en openhartig registreren van andermans gedragingen en van wat hem persoonlijk bezighield in een uitsluitend voor zichzelf bestemd dagboek ligt volgens Dekker de betekenis van Constantijn Huygens jr. Hij betreft Huygens niet in de inmiddels doodgebloede discussie over de 'discovery of the self', maar noemt het dagboek vanwege zijn aard 'modern'. Vergelijking met buitenlandse dagboeken zal worden vergemakkelijkt doordat dit boek in de eerste plaats als Engelse editie is verschenen waarvan een Nederlandse bewerking (zonder wetenschappelijk apparaat) is uitgebracht.

Dat de dagboeken van Constantijn jr. bewaard zijn gebleven, is opmerkelijk, want veel van zijn schrifturen en correspondentie, zoals met zijn vrouw en moeilijk opvoedbare zoon, zijn verloren gegaan. Toch heeft Dekker met zijn boek niet het gras voor de voeten van volgende onderzoekers weggemaaid en stimuleert hij vooral tot nadere studie. Dat geldt ook voor Groenvelds editie van de dienstreis van Constantijn sr. die ons niet alleen attendeert op ambtelijk werk van een groot cultuurdrager, maar ook uitnodigt tot nader onderzoek naar de Oranjes als landsheren, naar hun vermogenspositie en de betekenis daarvan voor hun politieke en maatschappelijke positie en ambities in de Republiek.

Donald Haks, Universiteit Leiden